

Györgyön levő székely múzeumot és Kovács Ferencz maros-vásárhelyi apátplébános magángyűjteményét. Ez útjában gyűjtött adatait vidékek szerint csoportosítva ismerteti. Összesen 43 leídhelyet sorol fel.

4. Dr. Koch Antal a múlt nyáron Erdélyben végzett földtani felvételeinek eredményeit ismerteti. Előadja, hogy a földmívelési minisztérium megbízásából a múlt nyáron folytatta az 1882-ben megkezdett részletes földtani felvételeket s ez alkalommal a *Tordától keletre eső területet, Kisbánya és a Runki havasokig* kutatta át. Előadása folyamán kiemeli ezen területnek igen érdekes és változatos földtani szerkezetét, mely abból tűnik ki legjobban, hogy térképezéséhez 32 különböző szint és jeget kellett alkalmaznia a különböző földtani képződmények feltüntetése végett. Ezután nagy vonásokban vázolva a szóban levő terület földtani alkotását, különösen kiemeli, hogy a terület nyugoti harmadrészeit a kristályos paláknak változatos sora foglalja el, melyeken végig Kisbányán, Vádpatakán és Runkon át Nagy-Oklosig egy érczben feltűnően dús öv vonul. Ezen öv

kiséretében fontosak és érdekesek azok a nagyszemű dacit-telérek és teleptelérek, melyekkel különösen Kisbánya környékén lépten-nyomon találkozhatunk, s melyek e vidéknek kiváló geológiai érdeket kölcsönöznek. Említi továbbá azt az érdekes vas- és mangánércz-telepet, mely mészkőpadok közé zártan az augit-porphyrit és melaphyr-tufák felső részében, Borév mellett, a tordai erdő Magyaros völgye nevű részében fordul elő. Szól a neogénkori mezőségi rétegek gipsztelepeinek elterjedéséről a tordai hegység keleti tövéig; a mi arra vall, hogy azok a tordai sótelep alatt terülnek el és mint az elmélet is kívánja, megelőzték a kőso telepedését a neogén tengerből. Szól továbbá a coelestin-nek és baryt-nak gyönyörű kristályokban való előfordulásról Koppánd határában, a gipsztelep fedőjét képező bitumenes mészkő üregeiben, melyet az idén fedezett fel és zsákmányolt ki kellően; egyúttal be is mutat néhány diszpéldányt innen. Végül bemutat egy geológiai szelvényt, mely az egész átvizsgált területet nyugot-keleti irányban átmetési és földtani szerkezetéről világos képzetet nyújt.

RÉGI MAGYAR MEGFIGYELÉSEK.

42. *Az Hagymázról és Hagymási Hideg-lelésről.* E Nyavalya a forró és dögös Hideg-leléseknek neve, melyet a Magyarok hagymáznak, vagy Hagymási Hideg-lelésnek hínak. Egyéb Nemzetek híják Magyar nyavalyának, vagy Magyar Hideg-lelésnek (Morbus Hungaricus, Febris Hungarica) mivelhogy e nyavalya elsőben Magyar országról áradott német országra: midőn Anno 1566. II. Maximilián Tsászár Szulimán Török Tsászárral Komáromnál táborba szállott volna; akkor esék e nyavalya elsőben a Német táborba, onnan juta Bétsbe, és az egész Német s egyéb szomszéd országokra; és felette sok nép hala-meg miatta: honnan Hadmás, mintegy Had-mássának mondatott; mert többen vesztenek-el, mint a Török miatt. (Pápai Páriz Ferentz, Pax corporis 1774. évi kiadás 310. l.)

43. *Dohánynak külső s belső hasznairól.* A Magyaroknál mostanában minden füvek között legesmeretesebb és hasznosabb a dohány, mert az emberek közt alig találunk egyre, a ki vele nem élne. Ezt Nikótzius János hozta bé Amerikából legelőször Európába 1560-ik eszt. Tabako nevű szigetből. Azólta Magyar Országban is természetik, és híresek is, kivált a többi közt a Szegedi, a honnét vizen, szárazon,

minden felé hordják a tengerig. Ez a fű meleg és szárító természettel bír. Nagy betsületben tartatik mindenütt a tudva lévő belső és külső hasznaiért. Külsőképpen ezer meg ezer módon élnek vele: füstjével a rossz levegő ellen, pestises időben kész orvosság. A bűdös férgek kivésnek a nyoszolyából, ha a dohánynak főtt levével megöntöztetnek. A rüh ugyan annak főtt meleg levével megmosogattatván, a baromról is elvesz. Azonképpen azzal mosattatván az ember feje, az apró férgekek és koszt elűzi. Dagadásokat oszlatnak a rájak rakott levelek; fekélyes sebeket tisztítanak, s gyógyítanak. Ha az inneplő és heverő ruhák közzé teszik a dohányleveleket, a molytól nem kell azokat féltetni. A ki az újját megvágja, hintse be tobákkal, a vért megállítja, és a vágást bégyógyítja s forrasztja. A vakoknak, siketeknek, főfájásoknak igen hasznos dohánnyal élni, mert a belső rossz s haszontalan nedvességeket az emberben megemészti. De a kővér, vastag, meghízott ember mértékletlen éljen a dohánnyal, hogy jobban meg ne kövéredjen, a sovány ember pedig mértékletesen, s módjával, hogy meg kövéredjen. A szomorúságot, unalmat és melancholiát elűzi. A vért tisztítja. A gondokat, melyek emészti az emberi tagokat, elűzi. A rossz fogakat gyógyítja, azoknak

fájdalmait enyhíti. A száj innyét erősíti, és azt rothasztó vértől kitisztítja. A tüdőnek veszteségét gyógyítja. A gyomrot erősíti. Az éhséget megenyhíti, vagy elűzi, és álmat s nyugalmat hoz. A reggeli dohányozás leghasznosabb. Egyszóval: a ki a dohány füstének és porának hasznát nem érzette, a világnak nem próbált és hiteles lakosa. (Néma orvos, S** E** által Pozsonyban és Pesten 1813.) Közli CSAPODI ISRVÁN.

44. (Kövületek Erdélyben.) Valamint a' dombháti víz maga tsatornáit, úgy ez-is a' környül álló testeket szálladékjával vastagon bé szokta borítani, de a' mit amott nem tapasztaltam, itten sok, és külömbféle kövületeket (Petrificata) lehet találni, mellyek magok kövé változásokat minnyájon a' borviznek köszönhetik. Fű szálak, fa levelek, kórók, darabfák, 's a t. megtartván magok ültetvényi ábrázatjokat egészen kövé válnak. Tartok itten a' többi között egy hasáb fát, és egy néhány fa levelet, ezek ösmerhetőképpen egerfa levelek; a' fa pedig mellynek átállója 4 hüvejk nyilván ösmerszik, hogy fenyőfa volt. Ezeknek a' daraboknak kövé változásán előbb kételkedtem, gondolván, hogy azokat talán tsak kívülről borította bé a' víznek szálladékja, de minekutána egy kalapátsal megtördeltem, valóságos kőnek találtam lenni A' természet titkaiban gyönyörködök itten némi-némü tárgyakat találhatnak az elmékedésre, de már úgy felszedettettek, hogy alig találhatni egy-egy darabotska kövületet. Haquet Erdély országnak nap keleti széjén által utazván, azt merészli mondani, hogy Hazánkban kövé lett testek nem találtnak. (Neueste physic. polit. Reisen durch die Dacischen Karpathen. 2 Theil. S. 109.) Tűrhető volna állatása, ha egyszersmind azt-is hozzá tette volna: az ország úton, mellyen maga utazott. (Nyulas Ferencz, Az erdélyországi orvosvizek bontásáról. Kolozsvár 1800 II. köt. VIII. l.)

Közli DR. TRAXLER LÁSZLÓ.

45. (Égi jelenségek.) a) Ad 11-m 9-bris (1765) viradólag láttatott jó reggel nap feljötté előtt egy kardforma befüggeni az aerbe. Ismét 11-a éjszaka láttatott napkelet felől egy nagy fényes csillag sebessen és oly fényességgel napnyugot felé futamodni, mintha villámlás lett volna, de a mint elfutott az a fényes csillag, az nyoma hosszára oly fényesen maradt, mint a tűz, s jó darabig oly fényesen állván azon csillag útja lett végre egy semicirculus mint a fél hold s végre elenyészett. — Méltó a megfontolásra, hogy 11-a és 12-a éjszaka a csillagok számtalan sokan szélyel futottak az égen, néha összementek, néha megsebessen sokan elfutottak, félő, hogy valami jüvendőbéli gonoszt ne jelentsenek. (Idő-

sebb nagy-ajtai Cserei György »Diarium«-ja. L. Történeti Lapok, 1874. 26. sz.)

b) »Minémü csuda lött itten, az minapi levelemben elfelejtettem vala megírnya. 10. Decembris 6. óra elfűtt este 1707., midűn itszaka nagy hideg fergeteg volt, én akkor szintig olvastam; Mindszent névű falu felett, — az hol az te lovaidd quartélyban voltak, mikor itten voltál, — egy nagy tűz támada az égben, ugy hogy az setit itszakán oly világos lűn az egész vár, hogy az pintz is megolvashatták volna. Azon tűz az égen az vár és az major között elmenvén, Várallya felé eltűnt. Valóban, mindnyájan megiszonyodánk belé. — Adja Isten, jót hozzon ez az égi tsuda!« (Gróf Forgách Simon levele a szepesvári tömlöcből nejéhez, 1708. jan. 5. — L. Thaly Kálmán: Irodalom és műveltség tört. tanulmányok a Rákóczi-korból. Budapest, 1885. 252. l.)

c) »Az igaz dolog, kegyelmes uram, hogy itt oly dolog történt, az melly igen ritkán hallatott; mert először éjjel tájban egy kevés ideig oly világos volt, mintha hirtelen megvirradott volna, és az égre tekintvén: mint annyi égő szövétneknek égése világolt volna az égen. Ez tűzszikráknak szapora lehűllásával elműlván, nagy lövöldözések, vagy ahhoz hasonló tónusok hallattak egy útforma fehér felhőben az égen, úgyannyira, hogy sokan közülünk lóra akartak kapdosni, — az mint némelyek kaptak is, — sőt az strázsáink közül lovaikat elszalasztván, kellett nekik kergetni. Történt pedig ezen dolog táborunk felett, és a zűdulás általment nagy ropogással az Dunán, azután megszűnt, nem lévén semmi felhő több itt körülbelül, azon említett fehér felhőnél.« (Réthey György kuruczrezdes levele a kamocsai táborból Bercsényihez, 1705. máj. 13. — L. Thaly i. m. 108. l. Bercsényi jegyzése e levélen: »Ezt Ebeczky Imre uram s mások sokan is látták itten Újvárbán (Érsek-Újvár) is.«

46. (Seregélyek.) »... Bizonyosan irhatom Ngodnak: minekelőtte az német idejött volna, mint a felleg, oly csoport seregélyek láttattanak Kőrös táján, és az mely laponyag vagyon alatta, annak felette reptiben egész seregestül megdöglötenek s úgy hüllottanak le az földre. Ez szemmel látott dolog, kegyelmes Uram... (b. Károlyi Sándor levele a szolnoki táborból Rákóczihoz, 1705. szept. 27. — L. Thaly i. m. 82. l.) Közli RUISZ GYULA.

47. (Ferencz-csatorna.) Verbászból Bács Vármegyének helységéből érkezett levél szerént, derekasan épül Duna és Tisza között ásatni kezdett vízi tsatorna. Aratásban ugyan, kevés munkásokat lehetett kapni, de már most elég van. Az alatt is az ezen munkához megkívántató eszközök és épü-

lethez való fák készítettek el, úgy hogy már most 4 ezer emberre való eszköz készen vagyon. — K e m p e l e n udvari Tanácsos úr által találtatott, és készített vizmerítő alkotmányt próbatételvé, ezen vízi tsatornát készítő társaságnak igazgatója Gr. Aponyi Úr, tellyes meg elégedéssel tapasztalta annak hasznos voltát. (Magyar Kurír II darab 1793. — 344 l.)

48. Hitelesen beszélük, hogy N. Bányán olly leány személy találtatik, a' ki már kilentz esztendőktől olta szüntelen aluszik, ki vévén az ebéd és vatsora idejét, a' mikor fel szokták költeni, de elköltvén az eledelt, ismét aluváshoz fog. (M. Kurír 1802 — 543. l.)

49. (Kolumbácsi légy.) Erdélyből, Hunyad Vármegyének Oláhországgal határos kerületéből írják, hogy május vége felé különös ostor érte volna azon vidéket. Valami darázs színű, hanem apróbb, azonban igen mérges bogarak jöttek vala oda Oláhországból, oly nagy sokasággal, hogy a' bertzek felett, a' hol által jöttek, noha különben szép tiszta nap lett volna, mint a' fellegetz egy meg homályosították a' levegőt. Valami 7 napokig mulatván, a' lovakban és szarvasmarhákban felette sok kárt tettek, a' mellyeknek számlálhatatlan sokasággal nékiek esvén, tsakhamar úgy összemardosták őket, hogy felfordulván, egymásra dögöltek. Nevezetes, hogy még a' juhokat sem óltalmazhatta-meg ellenek az ő nagy gyapjok. Az istállóban és pajtáiban is felkeresték a' marhákat. Tsak az egy füstölés által lehetett valamit segélleni rajtok. Ezen ártalmas bogarak gyakorta megszokták volt eddig is Erdély ország' széleit látogatni, de kevesebb számmal, és nem emlékeznek az emberek, hogy valaha olyan sokasággal jöttek volna által, mint most; mellynek ezt az okát beszélük: — Ezen bogarak télen által valami barlangban szoktak tartózkodni, mellynek szája a' Duna vizére szolgálván, a' lakosok tsak akkor férhetnek hozzá, midőn a' víz befagy, a' midőn tüzet szoktak a' barlangba vetni, mellyet az idén nem tselekedhettek, mivel nem fagyott volt bé a' Duna, hogy a' barlang' szájához lehetett volna férni. (Magyar Kurír 1804 — III fertály esztendő 5. l.)

50. (Barlang.) Élesdel által ellenben fekszik a' Keres Völgyének Déli részén a' hegyek' tövében egy Pestere nevű Oláh falu, melly felett van egy nagy Barlang, de a' mellynek csak kevés részeit lehet bejárni. Kő, és megiható viz csepeg benne. A' legbelsőbb ürege, mellynél jobbjebb menni e' Barlangban még senki sem pró-

bált, minthogy veszedelmes volna, kerek, és olly tágas mint egy szérű, 's magas. A' felső része olly szépen megy össze-boltozat formára, mintha mesterséggel volna úgy alkotva. A' feneke sárga zöld, és a' mi benne figyelmetességet érdemel, az, hogy ámbár ezen üregbe a' többiekből három igen szoros helyeken, és legalább is öt ölnyire kell leereszkedni: mindazáltal a' földjében nagy és sok csontokat és fogakat lehet találni, a' mellyeket némelylek emberi csontoknak mondanak. Oda ugyan mehettek régenten is szintűgy mint most emberek, és onnan kijönni nem tudván, (mint-hogy benne gyertya vagy más világ, és jegyek nélkül járnai nem tanácsos, 's kevesebb három embernél benne nem is járhat, mert kettő egymást a' szoros és másfél, sőt két ölnyi leereszkedő helyeken ki nem segíthetné) vagy valamely más ok miatt ott meghalván, ott maradtak, de az is igaz, hogy oly zápfogai, és csontjai nincsenek e' mi időnkbeli embereknek. Ha oktalan állat' csontjainak mondanánk, úgy még nehezebb a' csomó kifejtése: mert a' csontok azt mutatják, hogy ollyan termetűnek kellett lenni az állatnak, mint egy kisdéd testű ló; de egy lónak a' zápfoga nagyobb, mint a' milyet abban az üregben leltem, Azonban egy akkora testű állat, azokon a' szoros helyeken le nem mehetett. (Hazai tudósítások 1806 — 117. l.)

RADNÓTI DEZSŐ.

51. (Soprony 1795 13. Május): »Nevezetes és még nagy részében Hazánknak nem is látott *mosztony* a Harisnyaszövőszék (Strumpfwirker Stuhl). Itt nálunk egy Német országból eredett s Szakszóniában tanúlt Mester telepedett vagy két esztendővel ez előtt le. Három *Mosztonyait*,* mellyek a harisnya finom vagy vastagabb létere vagynak rendelve, Szakszóniában készítette s kerültek neki mint egy 600 forintjába. — Másik, a mely hasonlóképen emlékezetet érdemel, a *bor kő főző műhely*, melyet itt Krueg nevezetű polgár állított fel, s a melly nem csak hogy hazai kivált tájjékunk beli termést munkál fel; hanem oly portékát is ad, a mellyeknek mind *Patikáriusok* mind *festők* egyaránt hasznát vehetik. Legtöbbet Pozsonynak és Pestnek küldöz el.« (B.Magy. Merkurius 1795. 262. l.)

Közli BUZA JÁNOS.

* Ez az őse a mai nem kevésbbé bár »mozdony« szónak. Akkor gépet, ma lokomotívot akartak rajta érteni.

SZERK.

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.